

Papp-Zakor Ilka

Himalája-só

Részlet a könyvhétre megjelenő Az utolsó állatkert – A cinizmus sorsa Kelet-Közép-Európában címmel megjelenő kötetből

Én, ha zavarban vagyok, ostobaságokat beszélek és hazudozni is szoktam. A közeli ismerőseim elnézik nekem. Tudom, hogy néha a nagy tragédiák is banális félreértésekből és ferdítésekből fakadnak, bár ez a tudás inkább passzív, mint aktív. Arra azonban hajlandó vagyok megesküdni, hogy amit most elmesélek, az csak alig érzékelhető mértékben rázta meg a barátnőm fiát.

Az egész történet tulajdonképpen említést sem érdemel. Minden gond abból fakadt, hogy úgy döntöttem, panírozott halat készítek. Egyébként általában így döntök, ha kollégánóm, akit a magam visszafogott módján barátnőmnek is tartok, ebédre hivatalos hozzám. A gyerekeivel, egy neveletlen rémséggel együtt szokott meglátogatni, akit talán hiba volt megtartani. Barátnőm legtöbbször az identitáskérdésről akar beszélgetni, ez izgatja velem kapcsolatban, és tulajdonképpen ezért is jár hozzám. Érzi bennem az egzotikumot, bár érthetően tartózkodik tőle, hogy beismerje. Biztosan nem akarja, hogy a világnézete alakításához szükséges kelléknek érezzem magam. Kétlem, hogy ezt meg akarnánk egymással beszélni, túlságosan lealacsonyító lenne mindkettőnk számára. Inkább leszögezném, tehát: nem állítom, hogy barátságunk nem igazi barátság. Mivel a magam visszafogottságával is nagyra értékelem kapcsolatunkat, nem hozom szóba annak mozgatórugóit. Az olyan volna részemről, mintha sáros csizmával tapicskolnék egy frissen felmosott konyhában. Egy konyhában, ahol a leveszöldség az asztalon fekszik és a ponty engedelmesen, jégtömbbé dermedten vár a végkifejletre.

Barátnőm tehát az identitásomról óhajt többet megtudni. Mindig ezzel a hátsó gondolat-tal látogat meg. Én viszont most sem árulok el neki a kérdésről semmit, mert ötletem sincs, hogyan foghatnék hozzá. Ez teszi a helyzetet igazán kellemetlenné, mert ő sem tudja, hogyan hozza szóba a dolgot; valamelyikünknek mély levegőt kellene vennie, majd úgy tennie, mintha hirtelen, valami egészen másról (de miről, az isten szerelmére, a rántott halról?) jutna eszébe a kérdés, amitől az egész rögtön mesterkeltté és patetikussá válik. A másik lehetőség persze, hogy megpróbáljuk leinni magunkat, de ez meg nyilvánvalóan nem működik a gyerek előtt. Ugyanakkor ki szavatolja nekem, hogy nem bánom meg másnap a részegen tett kinyilatkoztatásaimat; illetve, hogy másnap megbánom, az bizonyos, ilyen a macskajaj mechanizmusa. Az a kérdés, hogy azután bánom-e majd. Nem merem kipróbálni. Van egyáltalán olyan ember, aki részegen ne szenelegne? Na, ugye. Én is erre gondoltam.

Szóval gyermekkoromtól félnék, meglehetősen zárkózott természetű vagyok. Ezt kiegyensúlyozandó rózsaszínű sót használok a sütéshez és a salátákhoz. Remélem, barátnőm megérti a sóban rejlő finom utalást: a rózsaszín, az látványosan valamilyen, a valamilyenség pedig erkölcsi biztonságot ad. A rántott halnak, teszem azt. Mert mégis, mit gondol, miért akart a mi időnkben

Papp-Zakor Ilka 1989, Kolozsvár. A Babeş-Bolyai Tudományegyetemen tanult orosz és magyar szakon. Első írása 2002-ben jelent meg a Korunk folyóiratban. AngyalvacSORA című kéziratával 2014-ben elnyerte a József Attila Kör JAKkendő-díját.

minden gyerek indián lenni? Mi talán nem akartunk? Az ő fia, mondjuk, nem akar. Ilyenek a mai gyerekek. A sóra visszatérve, mióta fény derült rá, hogy a parajdi gyógyítja a rákot, a Parkinson-kórt, az autizmust és a heresérvet, újra megbecsülik az erdélyieket.

Akkor kezdődött tehát minden, amikor a halat a derekánál fogva a forró vízszög alá tartottam, mert még mindig csontkemény volt. Tudni kell rólam, hogy szeretem a halolvasztást szertartássá magasztosítani. A felvágott hasba csúsztattam a tenyeremet, az ujjaimat pedig végigfuttattam a hátgerincen, meg a belőle egymással párhuzamosan kiinduló bordákon. Volt ebben a mozdulatban valami otthonos, de egyben titokzatos is. Mint amikor az ember zsebre teszi a kezét, hogy kitapintsa a saját combját.

A hal, ahogy olvadt, nyálkássá vált, takonyszerű, csúszos fodrok rakódtak a pikkelyeire. Egyre nehezebb volt tartanom. Amikor teljesen felengedett, ficánkolni kezdett, én meg erre egyáltalán nem voltam felkészülve. Elejtettem. Olyan magabiztosan siklott a kredenc alá, mintha már régen ezt tervezte volna. A seprűvel kergettem elő. De akkor többször megkerült és eltűnt a hűtőszekrény mögött. Én utána. Így fogócskáztunk egy darabig. A lényeg azonban az, hogy amikor végül a lábam mögé bújtt, és én cselesen elkaptam őt, egy pillanatra az a furcsa, ostoba és megmagyarázhatatlan benyomásom támadt, hogy nem is a fagyasztott, immár kiolvadt halat szorítom a markomban, hanem a saját árnyékomat. Csakhogy nem volt időm alaposabban megvizsgálni a dolgot. Felvágtam, majd kirántottam a húst, és leszórtam rózsaszínű sóval a krumplisalátát. Kockacukrot készítettem elő a kávéhoz.

A barátnőm az a fajta ember, aki kötelességének érzi, hogy minden alkalommal meglepjen valami viccesnek szánt ajándékkal. A használható dolgokban nem lát fantáziát. Az ízlésekben sem, az igazat megvallva. Most kertitörpét hozott. Meglepően hasonlított a kisfiára. Gondolom, ezért akadt meg rajta a szeme.

– Kiköpött magyar arca van, végtelen szomorúság, alattom és rosszindulat. – Pontosan erre gondoltam én is. – Tudják a kicsi kínaiak, kinek gyártják a cuccaikat. Habár az alattomosághoz mi túl egyszerűek vagyunk. Lehetséges, hogy az aljassággal kevertem össze?

Nem vettem a lapot. Nem sok kedvem volt beszélni arról, amiért tulajdonképpen meglátogatott.

– Pedig fontos, nagyon fontos kiderítenem – suttogta jelentőségteljesen, mintha tudná, mi jár a fejében. Mielőtt még bármit is válaszoltam volna, fél kézzel grabancon ragadta a gyereket és megrázta. A fiúcska szájából nyálas pénzérmék potyogtak elő.

– Megtarthatja – mondtam neki kedvesen.

– Igen, de ha lenyeli, megfullad. – Nekem is ez járt a fejében. Végtelen szomorúság volt bennem, alattom és rosszindulat.

Az igazság az, hogy a barátnőmhöz nem illett a gyerek. Nem is akart soha. Tulajdonképpen az anyja akarta, a barátnőm hirtelen felindulásból az ő kedvéért hozta össze, nagyjából a születésnapjára. Aztán kiderült, ami addig is sejthető volt: az anyja csak az unoka létezését akarta, de az unokát felnevelni már vonakodott. És ez voltaképpen logikus is, csak hát, azért konfliktusokra ad okot. A barátnőm nyakán pedig ott maradt ez a kisfiú, akit szörnyeteggé tett a kényeztetés, meg ami a kényeztetés mögött bújtt meg: az, hogy a gyerek igazából senkinek sem kellett, és most, hogy megvolt, senki sem tudta, mihez kezdjen vele.

– Rántva minden finomabb! – csapta össze tenyerét a barátnóm. Azok közé a nők közé tartozt, akik a vasárnapi ebédet úgyis kihányják. Nem, mintha rossz lenne, hanem mert egy bizonyos életkor után már erőszakot tesz magán az ember, ha bele akar félni a nadrágkosztümébe.

Ahogy asztalhoz ültünk, megjelentek a körfolyosón a szomszédék. Ennek a családnak a tagjai valamilyen okból kifolyólag mind egyforma ruhát viseltek, és mindig valami csomagolópapírt idéző anyagból: egyszínű alapon nagy, tarka, figuratív mintákkal (virágokkal, zöldségekkel, gyümölcsökkel, süteményekkel). A gyerekeknek, mind az ötnék, finom ívű szemöldöke, megejtően keskeny orrsövénye és nyúlszája volt. A vasárnapra való tekintettel, gondolom, most ünnepi csomagolópapírt öltöttek: ezüst alapon zöld vadgesztenyék kerengtek rajtuk, én pedig már azt hittem, hogy kölcsön akarnak kérni valamit – időről időre kölcsönöztem nekik némi cukrot, olajat, lisztet (és egyszer sót is; bizonytalanul fürkészték a rózsaszín szemcséket. Nem patkányméreg?, kérdezte végül a családfő). A kölcsönzött holmikát mindig visszahozták, kis ajándékokkal és kóstolókkal tetézve meg őket. Most azonban csak be akartak köszönni. A nappali ablakán át a tányérunkra sütött a nyári nap. Mosolyogva integettek és feltartott hüvelykujjal jelezték, hogy jó étvágyat. Én is mosolyogtam és feltartott hüvelykujjal jeleztem, hogy köszönjük, megvan. Barátnóm is mosolygott és feltartott hüvelykujjal jelezte, hogy ott-hon kipakolja az egész hóbelevancot.

Azután témát váltott. Azt magyarázta, hogy gyermeke, aki most éppen fejjel lefelé csüngve halottnak tette magát, az óvodában rugdosódik. Hasba. Az óvodapszichológus szerint figyelemhiányban szenved. Így most minden délután közmondásznak. Ő felüti a közmondásgyűjteményt, és magyarázni kezd egy közmondást, a gyerekek pedig ki kell találnia, melyikről van szó.

– Addig jár a kórsó a kútra, amíg nyaka szakad – fordultam bátorítólag a nyomorult kölyökhöz. Félreértett, mert abbahagyta a csüngést. Feltápáskodott és nekiindult, hogy leteperje újdonsült kertitörpémet.

Barátnóm várakozva nézett rám, én pedig készségesen beszámoltam neki aznapi kalandomról, az idegtépő fogócskáról meg a dolog váratlanságáról (hiszen a hal minden szempontból döglöttnek tűnt). Továbbra sem éreztem elég bátornak magam ahhoz, hogy részletesen kifejtsem neki, miért is okoz gondot egy magamfajta európai ateistának a szimbólumokkal telehordott identitás, amelyben az ember, mint elefánt a porcelánboltban, a hasát behúzza forgolódik, félve, nehogy leverjen valamit; másfelől az olvasztótégely, ahonnan származom (a parajdi sóbányák környéke, durván fogalmazva), természetesen egyéb képzelt hovatartozáshoz is adhatna némi alapot, voltak ott például [], akikről annyit tudunk, hogy iszákos, bohém vallási fanatikusok voltak, vagy az [], akikről nem tudunk semmit, vagy a [], akikről nem is akartunk soha semmit megtudni. Arra sem akartam fölöslegesen kitérni, hogy bizonyos szempontból néha olyan ez, mint amikor egy romantikus vacsora kihűlőfélben levő helyére érkezünk. A gyertyák és a hirtelenjében elhordott fogások illata még belengi a szoba levegőjét, az ember viszont kínzóan megéhezik. Korogni kezd a gyomra, és a hátgerincén érzi a rokonság gyilkos pillantását. Mert a gyomorkorgás arra emlékezteti őket, hogy az ételből már nekik sem jutott semmi.

– Rántva minden finomabb – ismételte meg ösztönösen barátnóm, miután elkeseredetten emésztettük a halról szóló történetet. Félig-meddig már tudomásul vette, hogy aznap is hiába akar visszavezetni a gyökereimhez. Ő maga nélkülözte az izgalmas eredetet, amelyet így má-

soknál igyekezett megtalálni, feldobandó, úgymond, az egyhangúságot, amelyben végső soron együtt sínylódunk. De én, ahelyett, hogy kötélnék álltam volna, és egzaltált, végeérhetetlenül hosszú és egy lélegzetvételre elmondott, menekülésszerű, követhetetlen mondatokban világitottam volna meg az őt izgató kérdést, megint kiszúrtam a szemét valami olcsó hazugsággal, amilyeneket a látogatásai előtt szoktam kitalálni, autósüldözésekről, betörésekről és most erről a hülye halról. Emiatt ő, ismerjük be, gyávának tart engem, mivel hogy nem merem felmérni, mekkorák lehetnének az esélyei a kísérletének, egyrészt, mert vannak ugye a belátható tények, másrészt, mert van egy bizonyos, nem föltétlenül szégyellni való készlet, amelyet nekem, szerencsés ember lévén, lenne alapom kielégíteni.

Az étel úgy siklott le a torkomon, mint a selyem. Barátnőm a halcsontocskákat a tál szélére rakosgatta, nevető arcot próbált belőlük kirakni. Hogy mennyire szálkás is ez a hús, gondoltam én magam is szórakozottan, és azon morfondíroztam, megemlítsem-e barátnőmnek azt az ostoba benyomást, amely a hal elcsíptekor lett úrrá rajtam. Félő volt ugyanis, hogy utalásokkal teletűzdelt mellébeszélésnek fogja tekinteni a szavaimat, főként, ha ismét kinyújtott mutatóujjal hadonászva üvöltözöm majd. És bár én mindig ilyen hazugságokkal etettem szegényt, most mégis melléfogtam, mert a szekrény mögül nagyra nőtt hal árnya emelkedett ki. Éppen talált a szőnyeg kékesszürke színéhez.

Önkéntelenül is magam alá pillantottam, de a széktől nem láttam rendesen. És egyébként is honnan veszem, hogy az embernek csak egy árnyéka van. A hal pedig már a nappali közepén állt. Akkorára tátotta a száját, mint két mondat között a halogatás, és beteljesítette barátnőm kisfiának sorsát. A gyerek éppen lekvárt lapátolt a mamuszomba (mindig eperlekvárral tálalom a rántott ételeket), amikor a hal lenyelte. De persze nem kell mindjárt a legrosszabbra gondolni. Barátnőm, aki mindennek ellenére figyelt beszámolómról, lankadatlanul másodlagos jelentést keresve benne, tudta, hogy a pontynak van egy kis bibije: felvágta a hasát és hiányoznak a belsősegei. Így, ha csak nem lett összerágva, gyermeke épen és sértetlenül fog a hal gyomrából kiszabadulni.

Én pedig árnyék hiányában hirtelen kimondhatatlanul könnyűnek, már-már súlytalannak éreztem magam, és emelkedni kezdtem, de barátnőm szerencsére még idejekorán utánam kapott, megszorította csuklóm és szigorúan ennyit mondott:

– Azért csak ne essünk túlzásokba.

Így hát engedelmesen visszasüllyedtem a székre. Az ablak előtt a sötétítők a földig lógtak és felgyűrődtek a szőnyegen, pontosan, ahogy ez a történet lóg az előtt, amit mondani akartam, és este a csomagolópapírba bújtatott család kölcsönként tőlem egy kevés cukrot. A biztonság kedvéért nekik is elmeséltem ugyanezt, és arra is figyeltem, hogy így mondjam: akkorára tátotta a száját, mint két mondat közt a halogatás, hogy, ha már kitaláltam ezt a szép hasonlatot, hát el ne pazarolódjon.